

What Are the Aims of Managers in Developing Digital Libraries?

Maryam Yazdipour

MA in Knowledge and Information Science;
Librarian in Hosseiniyeh Ershad yazdipour.1341@gmail.com

Mehdi Alipour-Hafezi

PhD in Knowledge and Information Science; Assistant Professor;
Department of Knowledge and Information Science;
Faculty of Psychology and Education Science;
Allameh Tabataba'i University (ATU); Tehran, Iran;
Corresponding Author meh.hafezi@gmail.com

Dariush Matlabi

PhD in Knowledge and Information Science; Assistant Professor;
Islamic Azad University; Yadegar-e Emam Khomeyni (RAH)
Shahr-e Rey; Tehran, Iran dariushmatlabi@yahoo.com

**Iranian Journal of
Information
Processing and
Management**

**Iranian Research Institute
for Science and Technology**

ISSN 2251-8223

eISSN 2251-8231

Indexed by SCOPUS, ISC, & LISTA

Vol. 32 | No. 3 | pp. 817-841

Spring 2017

Received: 25, Jul. 2015 | Accepted: 6, Jun. 2016

Abstract: The aim of this study is to identify the goals of governmental organizations in developing digital libraries. The used methodology is Grounded Theory. This study used three step systematic method of the mentioned research method. Interview with 11 digital library managers help us to collect data. The collected data filtered by coding steps and demonstrated by Paradigm model. Results showed that settling users' information needs, usage of digital library technology capability, presenting simple access to information resources and productivity promotion are the main purposes of developing digital libraries in governmental organizations. Also paradigm model showed that terms of intervention in developing digital libraries are research and education system, economic issues, and organizational limitations. Also underlying conditions are mechanism of organizations' culture promotion. Outcomes are resolving user's information needs, promoting user satisfaction, audience engagement, competition with search engines and big databases, information economy, cultural, societal and economic development, and organizational Excellence.

Keywords: Digital Libraries, Governmental Organizations, Digital Library Development

مدیران در ایجاد کتابخانه دیجیتال

به دنبال چه اهدافی هستند؟

مریم یزدی پور

کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
کتابدار مرجع؛ کتابخانه عمومی حسینیه ارشاد؛
پدیدآور رابط yazdipour.1341@gmail.com

مهدی علیپور حافظی

دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ استادیار؛
گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی؛
دانشگاه علامه طباطبائی meh.hafezi@gmail.com

داریوش مطلبی

دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ استادیار؛
دانشگاه آزاد اسلامی؛ واحد یادگار امام شهر ری؛
dariushmatlabi@yahoo.com

مقاله برای اصلاح به مدت ۵۴ روز نزد پدیدآوران بوده است.

پذیرش: ۱۳۹۵/۰۲/۱۷

دریافت: ۱۳۹۴/۰۵/۰۳

فصلنامه | علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

شاپا (چاپی) ۲۲۵۱-۸۲۳۳

شاپا (الکترونیکی) ۲۲۵۱-۸۲۳۱

نمایه در SCOPUS، ISI، LISTA و

zjpm.irandoc.ac.ir

دوره ۳۲ | شماره ۳ | صص ۸۱۷-۸۴۲

بهار ۱۳۹۶

چکیده: پژوهش حاضر با هدف شناسایی دلایل ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در سازمان‌های دولتی از دیدگاه مدیران انجام شد. روش مورد استفاده در پژوهش حاضر نظریه زمینه‌ای (گراندد تئوری) است. با توجه به شیوه‌های مختلف در اجرای نظریه زمینه‌ای، در پژوهش حاضر از روش نظام‌مند سه‌مرحله‌ای استفاده شد. داده‌های این پژوهش از طریق مطالعه اسناد کتابخانه‌ای و انجام مصاحبه با ۱۱ نفر از مدیران کتابخانه‌های دیجیتالی در سازمان‌های دولتی گردآوری گردید. داده‌های حاصل از پژوهش پس از کدگذاری در قالب مدل پارادایم شکل یافته و بر اساس همان مدل نیز دسته‌بندی شده است.

نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که رفع نیازهای اطلاعاتی کاربران و جلب رضایت آن‌ها، بهره‌گیری از قابلیت‌های خاص فناوری کتابخانه دیجیتال، دسترس‌پذیری آسان به منابع، و ارتقاء بهره‌وری در سازمان از جمله دلایل مهم در ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در سازمان‌های دولتی شهر تهران هستند. نتایج پژوهش طبق مدل پارادایم نشان داد که شرایط مداخله‌گر در ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی نظام آموزشی و پژوهشی، مسائل اقتصادی، و محدودیت‌های سازمانی است. همچنین، شرایط زمینه‌ای در پژوهش حاضر سازوکار فرهنگ‌سازی در سازمان‌ها به‌شمار می‌آید. در نتیجه، پیامدها شامل رفع نیاز اطلاعاتی کاربران، رضایت کاربران، جذب مخاطب، رقابت با جست‌وجوگران و پایگاه‌های اطلاعاتی بزرگ اینترنتی،

اقتصاد اطلاعات، رشد و توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، و تعالی سازمانی هستند.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های دیجیتال، سازمان‌های دولتی، شهر تهران

۱. مقدمه

تعاریف متفاوتی در دو دهه گذشته از کتابخانه‌های دیجیتالی مطرح شده و ضمن آن‌ها دیدگاه‌هایی خاص، بحث‌انگیز، و مبهم نیز مطرح شده‌اند. از نظر «بورگمن» اصطلاح کتابخانه دیجیتال اگرچه مفهومی جدید است، اما سیر تحول آن را می‌توان در پژوهش‌های مرتبط با سیستم‌های بازبازی اطلاعات، پایگاه‌های اطلاعاتی، رابط‌های کاربری^۱، شبکه‌های اطلاعاتی، خودکارسازی کتابخانه، نشر الکترونیکی، و جز آن‌که سابقه طولانی دارند پیگیری کرد (Borgman, 2008). همچنین، ماهیت میان‌رشته‌ای کتابخانه‌های دیجیتال و جذابیت محتوا (برای مثال، ارزش‌افزایی از طریق نشر الکترونیکی، نمایه‌سازی خودکار اسناد، و جایگزینی برای کتابخانه‌های سنتی) این پدیده را مورد توجه پژوهشگران حوزه‌های مختلف، به‌ویژه علوم رایانه، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، و فناوری اطلاعات قرار داده است. تعاریف متعددی از این مفهوم توسط صاحب‌نظرانی چون (Arms (2002); Borgman (2000); Lesk (1997); Schwartz (2000); Witten and Bainbridge; (2003); شده است^۲. با این وجود، هیچ‌کدام نتوانسته‌اند جامعیت کافی و مورد پذیرش جمع گسترده‌ای از متخصصان را به‌همراه داشته باشند. یکی از تعاریف پرستاد در این زمینه تعریف «فدراسیون کتابخانه دیجیتال»^۳ است. بر اساس این تعریف «کتابخانه‌های دیجیتال سازمان‌هایی هستند که در آن کارکنان متخصص به انتخاب، سازماندهی و کمک به دسترسی به منابع اطلاعاتی می‌پردازند و در آن فرایند تفسیر، توزیع، حفاظت از یکپارچگی اطلاعات دیجیتال و نیز اطمینان از وجود مجموعه‌ای از آثار دیجیتال در مدت زمان طولانی مورد توجه قرار می‌گیرد تا از این طریق بتوان اطلاعات دیجیتال را به‌سرعت و به‌طور اقتصادی برای استفاده یک جامعه یا مجموعه‌ای از جوامع در دسترس قرار داد» (Digital Library Federation ۱۹۹۹ نقل در نوروزی ۱۳۹۱).

1. user interfaces

۲. برای آشنایی با تعاریف ذکر شده و برخی دیگر از تعاریف در این زمینه به منبع زیر مراجعه کنید:
مهدی علیپور حافظی. ۱۳۹۰. کتابخانه‌های دیجیتال: مبادله اطلاعات. تهران: سمت.

3. Digital Library Federation

ظهور فناوری‌های اطلاعاتی تحولی در ایجاد و دستیابی به اطلاعات پدید آورده است. این فناوری‌ها بسیار سریع به عرصه ذخیره و بازیابی اطلاعات راه یافته و بخش عمده‌ای از اهداف کتابخانه‌ها را در راستای ارائه خدمات نوین محقق ساخته‌اند. در راستای رشد فناوری اطلاعات، رفتار اطلاع‌یابی و مطالبات کاربران نیز تغییر یافته و به تدریج بر رفتار اطلاع‌جویی کاربران تأثیر عمیقی گذاشته است. از طرفی، حضور پدیده‌ای به نام وب در دنیای گسترده اینترنت، محیطی را فراهم کرده که افراد بتوانند اطلاعات خود را در معرض دید همگان قرار داده و دسترسی به آن را در کوتاه‌ترین زمان امکان‌پذیر سازند. کتابخانه‌ها یکی از حوزه‌هایی بودند که تحت تأثیر ورود فناوری اطلاعاتی متحول شدند و به تدریج از قالب سنتی به قالب دیجیتالی تغییر شکل دادند. بنابراین، می‌توان اذعان داشت که کتابخانه‌های دیجیتالی یکی از بارزترین جلوه‌های کاربرد فناوری‌های اطلاعاتی در کتابخانه‌ها هستند. کشورهایی مانند آمریکا، انگلیس، و اتحادیه اروپا، اعتبارات دولتی کلانی به طراحی و ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی اختصاص داده‌اند (Arms, 2002).

کتابخانه دیجیتال در ایران پدیده نوظهوری است که سازمان‌ها به اجبار رشد و هجوم فناوری، جنبه‌های تبلیغاتی، یا در راستای اهداف علمی- پژوهشی خود و بسته به اهداف، رسالت‌ها، الزام‌ها، نیازمندی‌ها، کاربران، بودجه، دیدگاه مدیران و تصمیم‌سازان، امکانات و قابلیت‌ها، اقدام به ایجاد کتابخانه دیجیتال می‌کنند. در این راستا بودجه کلان ده میلیاردی «تکفا»^۱ به اندازه کافی و سوسه یا انگیزه واقعی ایجاد چنین بستری را در برخی وزارتخانه‌ها، دانشگاه‌ها، سازمان‌های دولتی و جز آن ایجاد کرد (کوشا ۱۳۸۵، ۱۴۹۱). با این وجود، بررسی‌ها نشان می‌دهد که آنچه در دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی دولتی و خصوصی در زمینه امکان‌سنجی و پیاده‌سازی کتابخانه دیجیتال صورت گرفته، اکثراً در مقطع شروع فاز مطالعاتی هستند و چیزی تحت عنوان کتابخانه دیجیتال به مفهوم واقعی آن در هیچ‌یک از دانشگاه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ایران، اعم از دولتی و خصوصی پیاده‌سازی نشده است (محمد اسماعیل ۱۳۸۶؛ علیپور حافظی ۱۳۹۱؛ سناریونویسی در کتابخانه‌های دیجیتالی ۱۳۹۴).

بی‌توجهی به اهداف ایجاد کتابخانه دیجیتال و تقلید و پیروی از دیگران مانند بهره‌گیری از بسیاری از نمودهای دیگر فناوری اطلاعات و ارتباطات باعث شده که

۱. توسعه کاربردی فناوری اطلاعات (تکفا)

هزینه‌های بسیاری بدون توجه به نیاز موجود در جامعه و پاسخگویی به آن صورت گیرد. در نتیجه پرداخت هزینه‌های مذکور، متأسفانه در بسیاری از موارد عواید خاصی حاصل نشده است. از طرفی نیز در بسیاری از موارد بدون توجه به زیرساخت‌ها تنها اقدام به تظاهر و ایجاد ظاهر کتابخانه دیجیتال شده که در کوتاه مدت به علت عدم پیاده‌سازی زیرساخت‌های لازم با مسائل عدیده‌ای مواجه شده‌اند و نتوانسته‌اند به حیات خود ادامه دهند. بنابراین، نقطه آغازین در ایجاد کتابخانه دیجیتال می‌تواند دانستن هدف از ایجاد آن و برطرف نمودن نیازهای خاص موجود در جامعه باشد.

۲. هدف و پرسش‌های پژوهش

پژوهش حاضر با هدف شناسایی دلایل ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال در سازمان‌های دولتی از دیدگاه مدیران این کتابخانه‌ها سعی دارد به سه پرسش اساسی زیر پاسخ دهد:

۱. هدف از ایجاد کتابخانه دیجیتال در سازمان‌های دولتی از نظر مدیران این کتابخانه‌ها چیست؟

۲. میزان حصول به اهداف کتابخانه دیجیتال، بر اساس اهداف و رویکردهای شکل‌گیری آن‌ها در سازمان‌های دولتی از نظر مدیران آن‌ها چقدر است؟

۳. از نظر مدیران نقاط قوت و ضعف کتابخانه‌های دیجیتال بر اساس اهداف و رویکردهای شکل‌گیری آن‌ها در سازمان‌های دولتی کدام‌اند؟

۳. پیشینه پژوهش

جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی و فیلتر کردن یافته‌ها بر اساس محورهای این پژوهش نشان داد که در مجموع ۳۵ عنوان مقاله پژوهشی و پایان‌نامه در سطح داخلی و خارجی در حوزه ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال منتشر شده‌اند. مطالعه اولیه پژوهش‌ها نشان می‌دهد که آثار منتشر شده در حوزه‌های متعدد و با نگاه‌های مختلفی به کتابخانه‌های دیجیتال منتشر شده‌اند. به‌طور کلی، آثار مرتبط با این پژوهش را می‌توان در دو دسته مورد مطالعه و بررسی قرار داد.

دسته نخست پژوهش‌هایی هستند که اغلب در حوزه دانشگاه‌ها انجام شده‌اند. این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که برطرف ساختن نیازهای اطلاعاتی دانشجویان و استادان دانشگاه، ایجاد دستیابی آسان به اطلاعات، پشتیبانی از آموزش از دور، ایجاد سیستم

اطلاع‌رسانی تحت شبکه برای پاسخگویی به مراجعان داخلی و خارجی، ایفای نقش مؤثر کتابداران در توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی و ایجاد دسترسی مجازی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی پراکنده از جمله دلایل مهم ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی هستند (استاد رحیمی ۱۳۷۷؛ مهدیان ۱۳۷۹؛ مقیمی ۱۳۸۵؛ رحیمی نژاد ۱۳۸۵ نقل در فدائی؛ نوشین فرد ۱۳۸۷).

علاوه بر این، اتصال تعداد زیادی کاربر و منابع اطلاعاتی به یکدیگر، یکپارچه‌سازی کتابخانه‌های دیجیتالی در داخل دانشگاه و بین دانشگاه‌ها و صنایع، تحلیل نیازهای کاربر و طراحی کتابخانه دیجیتال کاربرمدار از جمله دلایل ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی هستند (Lougee et al. 1996; Klavans 1996; Meyyappa; Foo, and Chowdhury 2004). «بارت» و همکاران نیز در یافته‌های پژوهش خود در پروژه کتابخانه دیجیتال مونیخ آلمان^۱، دلایل ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی را جمع‌آوری اطلاعات برای سهولت دسترسی دانشجویان و محققان، پردازش آسان اطلاعات و پشتیبانی از عملیات در کتابخانه دیجیتال، فراهم آوردن رابط اطلاعاتی برای هدایت کاربران در شبکه اینترنت برمی‌شمارد (Barth et al. 1998).

دسته دوم مطالعاتی هستند که به دیدگاه‌های مختلف درباره ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی، مانند منابع اطلاعاتی دیجیتالی، نیروی انسانی متخصص، تجهیزات فنی (سخت‌افزار، نرم‌افزار، و شبکه)، اولویت‌های تبدیل منابع چاپی به دیجیتالی، و رویکرد آموزشی به مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال می‌پردازند (باختر ۱۳۸۱؛ صمیعی ۱۳۸۱؛ دلیلی تهامی ۱۳۸۱؛ اسفندیاری مقدم و زارعی ۱۳۸۷). به‌عنوان مثال، «ذاکر شهرک» بیان می‌دارد که نبود فرهنگ مطالعه و کتابخوانی با میانگین ۵/۲۲ و فاصله مکانی کتابخانه‌ها ۴/۶۹ و نبود مدیران و کتابداران متخصص ۴/۸ ضرورت دیجیتالی شدن را در کتابخانه‌ها آشکار می‌کنند (۱۳۸۵). همچنین، «لگزیان» و همکاران، طی پژوهش خود الگوی عوامل حیاتی موفقیت^۲ در شش بُعد (یعنی انگیزه، منابع، مردم، فرایند، مکان، و زمان) را برای محیط دیجیتال ارائه کردند (Lagzian, Abrizah, and Mee 2013).

در این راستا، «دوینگ»^۳، «می آپان، فو، و چادوری»، «چودری»، و «ژنگ» بیان می‌کنند که رویکرد ایجاد کتابخانه دیجیتال باید تابعی از مسائل قومی، سیاسی، اقتصادی، و زیست‌محیطی و نیز تلاش برای تطبیق با عناصر اصلی آن شامل محتوا، کاربران، عملکرد، سیاست، و کیفیت باشد (Dvorink 2004 نقل در فدائی و نوشین فرد ۱۳۸۷).

1. Munich Digitization Center (MDZ)

2. Critical Success Factors (CSF)

3. Debra L.M. Dvorink

Meyyappan, Foo, and Chowdhury 2004; ۱۳۸۷ و نوشین فرد Chowdhury 2006; Jeng 2008). پژوهش «رکنوزمان، کانای و اوموتو» نشان داد که اقتباس از فرایند مدیریت دانش^۱ اثربخشی بیشتری در سیستم کتابخانه‌های دیجیتال دارد (Roknuzzaman, Kanai, and Umemoto 2009). «حسن زاده و پاک‌نژاد» نیز استفاده نرم‌افزار «گرین‌استون»^۲ را به‌عنوان راه حل ایجاد کتابخانه دیجیتال متن‌باز در ایران به زبان فارسی معرفی می‌نمایند (۱۳۸۸). از طرفی «هیونکی» برای ایجاد کتابخانه دیجیتال معنایی ابتدا نظام یکپارچه‌ای پیشنهاد داد که در آن فنون داده‌کاوی برای جست‌وجوی مجموعه مورد استفاده قرار گرفت (Hyunki 2005 نقل در مظفر مقام ۱۳۸۷). همچنین، «مظفر مقام» (۱۳۸۷)، «مهربان» (۱۳۸۷)، و «موسوی» (۱۳۸۹) موانع ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال را نوع نگاه مدیران، کمبود تجهیزات لازم، کمبود نیروی انسانی متخصص، کمبود امکانات مالی، ضعف در زیرساخت مخابراتی، عدم وضوح قوانین مربوط به حق مؤلف، نبود نظامی واحد در کشور درباره جمع‌آوری، پردازش، سازماندهی و اشاعه اطلاعات علمی و فناوری، و نبود شبکه ملی اطلاعات برمی‌شمارند.

مطالعه دو دسته پژوهش‌های ذکر شده نشان می‌دهد که در دسته اول برخی از اهداف مهم از دیدگاه کتابداران، کاربران و مستندات علمی توسط برخی از پژوهشگران با رویکرد کمی شناسایی شده‌اند. از جمله این دلایل می‌توان به رفع نیازهای اطلاعاتی کاربران، دسترسی آسان به اطلاعات، پشتیبانی از آموزش از راه دور، ایجاد ارتباط دوسویه بین منابع اطلاعاتی و کاربران، و امکان یکپارچه‌سازی دسترسی به منابع پراکنده اشاره کرد. این یافته‌ها بیشترین قرابت را با پژوهش حاضر دارند. مسئله مهمی که در این میان وجود دارد این است که پژوهش‌های مطرح شده در این بخش بیشتر متکی بر مستندات، کاربران و دیدگاه کتابداران است. این در حالی است که به نظر می‌رسد بخش مهمی از متخصصانی که باید در این زمینه مسائل خود را مطرح نمایند، مدیران کتابخانه‌های دیجیتال هستند. از طرفی نیز همان‌گونه که ذکر شد، همه پژوهش‌های ذکر شده در این بخش با استفاده از رویکرد کمی و با پیمایش یا مطالعه سندی به این نتایج رسیده‌اند. همین موارد می‌توانند نقص مهمی را در نتایج نشان دهند؛ چرا که در رویکرد کمی تلاش پژوهشگران بیشتر می‌تواند عواملی را که در سطح وجود دارند، شناسایی نمایند و نمی‌توانند به‌طور عمیق

---

1. knowledge management

2. Greenstone

اقدام به شناسایی دلایل مهم ایجاد کتابخانه دیجیتال نمایند.

تحلیل پژوهش‌های ذکر شده در دسته دوم نیز که به پژوهش‌های مرتبط با ایجاد کتابخانه دیجیتال پرداخته‌اند، نشان می‌دهد که در ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال مسائلی مانند نیاز به منابع اطلاعاتی دیجیتال، تجهیزات فناورانه جدید، نیروی انسانی متخصص، و توجه به نیازها و قابلیت‌های اقشار مختلف جامعه مد نظر هستند. علاوه بر این، امنیت اطلاعات، آزادی اطلاعات، حریم خصوصی، سانسور، روزآمدی، و اعتبار و صحت اطلاعات به‌عنوان شاخص‌های اخلاقی اطلاعات در کتابخانه‌های دیجیتال معرفی می‌شوند. همین‌طور، غنی‌سازی کتابخانه دیجیتال یک حوزه خاص علمی با استفاده از فراداده‌ها و مبتنی بر واژگان کنترل‌شده سلسله‌مراتبی، و اصطلاحنامه مرورپذیر و جست‌وجوپذیر نیز برای کتابخانه‌های دیجیتال پیشنهاد شده است. همچنین، موانعی مانند شناخت نادرست مدیران از کتابخانه دیجیتال، کمبود تجهیزات لازم و نیروی انسانی متخصص، کمبود امکانات مالی، ضعف در زیرساخت مخابراتی، عدم وضوح قوانین مربوط به حق مؤلف در محیط دیجیتال، نبود نظامی واحد در کشور درباره جمع‌آوری، پردازش، سازماندهی و اشاعه اطلاعات علمی و فناوری، نبود شبکه ملی اطلاعات در ایجاد کتابخانه دیجیتال باعث بروز مشکلاتی شده‌اند. در این پژوهش‌ها نیز در اکثر موارد به مسائل مرتبط با ایجاد کتابخانه دیجیتال در عمل پرداخته شده است. در این میان، تنها پژوهش‌های مظفرمقام (۱۳۸۷)، مهربان (۱۳۸۷)، و موسوی (۱۳۸۹) در بخش مربوط به موانع ایجاد کتابخانه دیجیتال می‌توانند تا حدودی نزدیک به بخشی از پژوهش حاضر باشند. از این منظر نیز چون رویکرد این پژوهش‌ها کمی است و به موانع در ایجاد کتابخانه دیجیتال محدود شده‌اند و همچنین، دیدگاه اقشار مختلف را مورد مطالعه قرار داده‌اند، با این پژوهش زاویه پیدا کرده‌اند و علی‌رغم اشاره به برخی موانع نمی‌توانند مانع از پرداختن به این موضوع با رویکرد کیفی از نظر مدیران کتابخانه دیجیتال باشند. بنابراین، ضروری به نظر می‌رسد که با رویکردی کیفی به شناسایی دلایل ایجاد کتابخانه دیجیتال از منظر مرتبط‌ترین افراد، یعنی مدیران کتابخانه دیجیتال سازمان‌های دولتی، و نیز موانع موجود در وصول به اهداف و ارزیابی مدیران از میزان حصول به اهداف مشخص شده در ایجاد کتابخانه دیجیتال پرداخت.

۴. روش پژوهش

روش به کاررفته در پژوهش حاضر نظریه زمینه‌ای (گراندد تئوری)^۱ و با رویکرد کیفی است. منظور از نظریه زمینه‌ای، نظریه‌ای است که از سایر نظریه‌ها مشتق نشده است و در سطح‌های مقولات، کدهای مفهومی، کدهای ثانویه، و کدهای باز انجام می‌شود (فلیک ۲۰۰۶). جهت شناسایی جامعه پژوهش، ابتدا از طریق وبسایت دولت، ۲۴ سازمان دولتی دارای کتابخانه دیجیتال مستقر در شهر تهران شناسایی شدند. تعدادی از کتابخانه‌های دیجیتالی سازمان‌ها به دلایل مختلفی هنوز شروع به کار نکرده بودند و تعدادی نیز حاضر به مصاحبه نشدند. در این راستا، ابتدا اقدام به برنامه‌ریزی برای مصاحبه با سازمان‌هایی شد که سابقه طولانی تری در ایجاد کتابخانه دیجیتال داشتند. در نهایت، با مدیران کتابخانه دیجیتال ۱۱ سازمان مصاحبه انجام شد. لازم به توضیح است که پس از انجام ۸ مصاحبه نخست، مصاحبه‌های بعدی حاوی یافته‌های جدیدی در راستای اهداف این پژوهش نبودند، ولی به جهت رسیدن به حد کمال^۲ سه مصاحبه پایانی نیز انجام گرفت. داده‌های مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی وارد مرحله کدگذاری شدند. پس از مرحله کدگذاری، مدل پارادایم^۳ حاصل از یافته‌های پژوهش شکل گرفت و بر اساس همان مدل نیز اقدام به دسته‌بندی نتایج شد. پژوهش حاضر پارادایم را به مثابه یک تدبیر تحلیلی مفهومی برای سازمان‌دادن به داده‌ها و یکسان‌سازی ساختارها با فرایند به کار گرفته است. در عمل، پژوهشگر ابتدا لازم بود شناختی نسبت به اهداف از ایجاد کتابخانه دیجیتال حاصل نماید. بر این اساس، ابتدا سعی شد تا با مطالعه پیشینه پژوهش نسبت به تجربیات موجود شناخت ایجاد شود. شناخت مذکور در فرایند مصاحبه‌ها بسیار مورد بهره‌برداری قرار گرفتند و پژوهشگر را برای ایجاد شناخت دقیق‌تر تجربیات دیگران و انتقال آن‌ها به مصاحبه‌شوندگان یاری رساندند. در ادامه، جامعه پژوهش در دو سطح کتابخانه‌های دیجیتالی پیشرو و فعال و کتابخانه‌های دیجیتالی جدید و در حال رشد دسته‌بندی شدند.

1. Grounded Theory

2. maturity

۳. پارادایم در لغت‌نامه «مریام‌وبستر» چنین تعریف شده است: «پارادایم یک چارچوب فلسفی و نظری از یک رشته یا مکتب علمی در کنار نظریه‌ها، قوانین، کلیات، و تجربیات به‌دست آمده است که قاعده‌مند شده‌اند». همچنین، پارادایم واژه‌ای است که به پرسش «جریان چیست؟» پاسخ می‌دهد و به دنبال شناسایی پدیده‌ها، یعنی به دنبال دیدن شکل‌های تکرارشونده رویدادها یا اعمال و افعال و تعامل‌هایی است که نمایاننده چیزی است که افراد به تنهایی یا جمعی، هنگامی که خود را در موقعیتی می‌یابند، در پاسخ به آن موقعیت بر زبان می‌آورند یا انجام می‌دهند (Strauss and Corbin 1990).

ابتدا، با مدیران رتبه‌های بالا مصاحبه شد. مصاحبه‌ها همگی با استفاده از دستگاه ضبط صدا ذخیره شدند. طول زمان انجام مصاحبه‌ها بین ۴۰ تا ۷۵ دقیقه متغیر بود. پس از انجام مصاحبه‌ها، اقدام به پیاده‌سازی فایل‌های صوتی در قالب فایل ورد^۱ شد. در ادامه، فایل‌های پیاده‌سازی شده در چندین مرحله مورد مطالعه قرار گرفتند و ابهام‌ها در جملات و گفته‌ها برطرف شدند. سپس، اقدام به کدگذاری اولیه فایل‌ها شد. در این مرحله، کلمات مهم متن بر اساس اهداف مطرح در پرسش‌ها برچسب‌گذاری شدند. این مفاهیم، مقولات مورد نظر پژوهش حاضر را پس از یک مرحله فیلترگذاری و حذف مفاهیم غیرمرتبط اولیه که به اشتباه انتخاب شده بودند، شکل دادند. سپس، با دسته‌بندی مقولات کدهای مفهومی حاصل شدند. در این مرحله، دسته‌بندی مذکور در چند نوبت توسط پژوهشگران مورد تجدید نظر قرار گرفت تا دقت در کدهای مفهومی تا حد ممکن افزایش یابد. در این حوزه «اشتراوس و کوربین» بیان داشتند که طرح پرسش درباره داده‌ها، مقایسه وقایع، رویدادها و سایر پدیده‌ها بر اساس مشابته‌ها و تفاوت‌هایشان، به رویدادها و حوادث مشابه عنوانی مشترک داده می‌شود و در یک مقوله قرار می‌گیرند (Strauss and Corbin, 1990).

داده‌ها بنا بر ماهیت کدگذاری باز، تجزیه و مفهوم‌سازی شده و به شکل جدیدی در کنار یکدیگر قرار گرفتند. سپس، مقوله‌های مشابه در یک دسته قرار گرفتند و به هر دسته عنوانی اختصاص یافت که گویای مقوله‌های موجود در آن دسته باشد (Strauss and Corbin, 1990). بر اساس کدهای اولیه فراوان حاصل از مصاحبه‌ها، کدهای ثانویه شکل گرفت. با تحلیل کدهای ثانویه اقدام به تولید کدهای مفهومی شد و در ادامه، مقولات از بطن کدهای مفهومی حاصل گردید. در انتها، بر اساس مقولات و دسته‌بندی و تحلیل آن‌ها اقدام به تولید مدل پارادایم و ارائه نظریه حاصل از این پژوهش شد.

۵. یافته‌های پژوهش

همان‌گونه که پیش‌تر نیز ذکر شد، پژوهش حاضر در راستای پاسخگویی به سه پرسش اساسی ذکر شده در بالا انجام گرفت. به منظور سازمان‌دهی یافته‌های پژوهش در این بخش سعی شده یافته‌ها تحلیل و پاسخ‌ها به پرسش‌های اساسی پژوهش و مقایسه

1. Word

نتایج با پژوهش‌های مشابه به تفکیک پرسش‌ها بیان شوند. بنابراین، محتوای این بخش پس از ارائه آماری اولیه از کدهای اولیه، ثانویه، مفهومی و مقولات در قالب جدول ۱، به تفکیک یافته‌ها و پاسخ‌ها به پرسش‌های اساسی ارائه شده است.

جدول ۱. تعداد کدهای اولیه، ثانویه، مفهومی و مقولات در خصوص هدف از ایجاد کتابخانه دیجیتال، میزان حصول به اهداف و شناسایی نقاط قوت و ضعف

محورها	کدهای اولیه	کدهای ثانویه	کدهای مفهومی	مقولات
هدف از ایجاد کتابخانه دیجیتال	۱۰۸	۶۰	۱۹	۲۰
میزان حصول به اهداف	۶۶	۴۴	۱۷	۱۷
شناسایی نقاط ضعف	۱۱۴	۷۱	۲۲	۲۱
شناسایی نقاط قوت	۷۸	۳۸	۱۵	۱۴

در خصوص محور مورد نظر در پرسش اساسی ۱، پژوهش در زمینه هدف از ایجاد کتابخانه دیجیتال ۱۰۸ کد اولیه شناسایی شد. با تحلیل کدهای اولیه، ۶۰ کد ثانویه و در گام بعدی ۱۹ کد مفهومی و در انتها، ۲۰ مقوله شناسایی شد. در خصوص محور مورد نظر در پرسش اساسی ۲، پژوهش در زمینه میزان حصول به اهداف، ۶۶ کد اولیه شناسایی شد. با تحلیل کدهای اولیه، ۴۴ کد ثانویه و در گام بعدی ۱۷ کد مفهومی و مقوله شناسایی شد. در خصوص محور مورد نظر در پرسش اساسی ۳، پژوهش در زمینه شناسایی نقاط قوت و ضعف سازمان‌ها در ایجاد کتابخانه دیجیتال نیز ۱۱۴ کد اولیه شناسایی شد. با تحلیل کدهای اولیه، ۷۱ کد ثانویه و در گام بعدی ۲۲ کد مفهومی و در انتها، ۲۱ مقوله در زمینه نقاط ضعف شناسایی شد و سرانجام، در زمینه شناسایی نقاط قوت، ۷۸ کد اولیه شناسایی شد. با تحلیل کدهای اولیه، ۳۸ کد ثانویه و در گام بعدی ۱۵ کد مفهومی و در انتها، ۱۴ مقوله شناسایی گردید.

پرسش ۱ پژوهش: هدف از ایجاد کتابخانه دیجیتال در سازمان‌های دولتی از نظر مدیران این کتابخانه‌ها چیست؟

سازمان‌ها در ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال اهداف متفاوتی را دنبال می‌کنند. بنابراین، شناسایی اهداف در این سازمان‌ها به منظور مدیریت بهینه آن‌ها و نیز ساماندهی انتظارات از

آن‌ها بسیار حائز اهمیت است. در جدول ۲، اهداف سازمان‌ها در ایجاد کتابخانه دیجیتال به همراه فراوانی مربوط به آن‌ها در سازمان‌های مختلف مشخص شده‌اند.

جدول ۲. مقولات شناسایی شده در رابطه با اهداف از ایجاد کتابخانه دیجیتال در سازمان‌های دولتی^۱

مقولات	فراوانی
رفع نیاز اطلاعاتی کاربران و جلب رضایت کاربران عام و کاربران خاص	۱۱
بهره‌گیری از قابلیت‌های خاص و ویژگی‌های کتابخانه‌های دیجیتال	۱۱
دسترس‌پذیری آسان به منابع اطلاعاتی پُر کاربرد و پُرمرامجه	۱۱
بهره‌وری سازمان در هزینه، زمان و مکان	۱۱
لزوم وجود کتابخانه‌های دیجیتال در سازمان‌ها	۱۰
تسهیل در اشتراک‌گذاری منابع در قالب دیجیتال	۹
به‌کارگیری فناوری روز و ارتقاء مهارت جست‌وجوی کاربران	۸
یکپارچه‌سازی سطح دسترسی برای سازمان‌های زیر نظر سازمان مادر	۸
حرکت به سمت کتابخانه‌های دیجیتال	۷
فراهم‌نمودن سازوکارها و ابزارهای ایجاد کتابخانه دیجیتال	۴
حفاظت و نگهداری از فرهنگ مکتوب کشور	۴
کیفیت‌بخشی به منابع اطلاعاتی کتابخانه دیجیتال سازمان	۴
شناساندن منابع اطلاعاتی منتشر شده در سازمان	۳
ایجاد کتابخانه دیجیتال فرصتی برای حرکت به سمت وب معنایی (وب۳)، (وب۲)	۳
ایجاد نظام ثبتي و داده‌های پیوندی در کتابخانه دیجیتال	۳
هماوردی با موتورهای جست‌وجو	۱

نگاهی به اهداف شناسایی شده نشان می‌دهد که اهدافی مانند رفع نیازهای اطلاعاتی کاربران و جلب رضایت آن‌ها، بهره‌گیری از قابلیت‌های خاص فناوری کتابخانه دیجیتال، دسترسی‌پذیری آسان به منابع، ارتقاء بهره‌وری در سازمان از جمله اهدافی هستند که تمامی سازمان‌های مورد مطالعه به آن‌ها اشاره داشته‌اند. در کنار این اهداف می‌توان به لزوم

۱. داده‌ها به ترتیب فراوانی از زیاد به کم مرتب شده‌اند.

وجود کتابخانه دیجیتال با ۱۰ مورد اشاره کرد. این هدف نشان از نگاهی تب‌آلود به ایجاد کتابخانه دیجیتال دارد؛ به این معنی که هدف از ایجاد کتابخانه دیجیتال الزام برای وجود چنین کتابخانه‌ای است. حال، این الزام از کجا نشأت گرفته و چه ضرورتی برای آن وجود دارد، مشخص نیست. سایر اهداف نیز نشان از این دارند که تنوع در اهداف از ایجاد کتابخانه دیجیتال در سازمان‌های دولتی بسیار مشهود است. این تنوع نشان از تنوع در رسالت و عملکرد متنوع سازمان‌ها نیز دارد. با این وجود، برخی از اهداف مانند هم‌آوردی با موتورهای جست‌وجو، حرکت به سمت وب ۲ و ۳ نیز ذکر شده‌اند که تا حدودی آرمانی بوده و با واقعیت‌های کتابخانه دیجیتال فاصله دارند. البته، با توجه به تعداد تأکید بر آن‌ها در مطالعه حاضر توسط مدیران زیاد مورد توجه قرار نگرفته‌اند.

پرسش ۲ پژوهش: میزان حصول به اهداف کتابخانه دیجیتال، بر اساس اهداف و رویکردهای شکل‌گیری آن‌ها در سازمان‌های دولتی از نظر مدیران آن‌ها چقدر است؟ سازمان‌ها در حصول به اهداف کتابخانه‌های دیجیتال، فعالیت‌هایی کرده‌اند. لذا، به نظر می‌رسد این فعالیت‌ها سازمان‌ها را تا حدودی به اهداف مورد نظر نزدیک کرده‌اند. یافته‌ها در خصوص میزان حصول به اهداف پیش‌بینی شده در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳. مقولات شناسایی شده در رابطه با میزان حصول به اهداف پیش‌بینی شده

مقولات	فراوانی
وجود مسیر طولانی تا دیجیتال‌سازی کتابخانه‌ها	۱۱
استفاده از متخصصان موضوعی	۱۱
عقد پروتکل‌ها و تفاهم‌نامه‌های استاندارد باعث شده است تا حرکت به سمت دیجیتال‌شدن کتابخانه‌ها انجام شود.	۱۱
دستیابی به اهداف دیجیتال‌سازی منابع خاص سازمان	۱۱
حفظ تعامل با کاربران و شرکت‌های نرم‌افزاری	۱۱
ایجاد دسترس‌پذیری بیشتر و ارزش افزوده منابع اطلاعاتی	۱۱
استفاده بهینه از مکان و زمان	۱۱
ایجاد سیاست‌های اطلاع‌رسانی	۱۱
ارتقاء سطح دسترسی برای کاربران	۱۱

مقولات	فراوانی
ایجاد تعامل و اشتراک منابع با افراد و سازمان‌ها	۱۱
رفع نیاز اطلاعاتی کاربران	۱۱
کاربرد تکنولوژی در تسهیل ارتباطات درون سازمانی و برون سازمانی	۱۱
تغییر نگرش مدیران به کتابخانه‌های دیجیتالی	۹
حرکت سازمان به سمت وب معنایی (وب ۳) آغاز شده است.	۳
ایجاد نظام ثبتی	۳
سازمان در کنسرسیوم محتوای ملی عضو شده است.	۳
سازمان‌ها به حقوق مالکیت معنوی توجه نموده‌اند.	۲

یافته‌های پژوهش ارائه شده در جدول ۳ نشان داد که سازمان‌ها با به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات، توسعه نرم افزارهای کتابخانه‌ای، حفظ منابع چاپی در کنار منابع الکترونیکی، حرکت به سمت یکپارچه سازی اطلاعات و مدیریت جریان داده‌ها، ایجاد پروتکل‌ها و تفاهم‌نامه‌ها، رعایت حقوق مالکیت معنوی، به کارگیری نیروی انسانی متخصص، تعامل با افراد و سازمان‌های صاحب محتوا، حرکت به سمت وب معنایی (وب ۳)، ایجاد نظام ثبتی و عضویت در کنسرسیوم محتوای ملی در حصول به هدف‌های سازمان تا حدودی موفق بوده‌اند. سازمان‌های مورد مطالعه منابع چاپی را در کنار منابع الکترونیکی حفظ کرده‌اند، زیرا معتقدند عادت‌های سنتی مطالعه در بین کاربران همچنان محفوظ است و در صورت آسیب دیدن یا مفقود شدن منابع چاپی، قالب الکترونیکی آن در کتابخانه دیجیتالی قابل دسترس برای کاربران باشد.

پرسش ۳ پژوهش: از نظر مدیران، نقاط قوت و ضعف کتابخانه‌های دیجیتالی بر اساس اهداف و رویکردهای شکل‌گیری آن‌ها در سازمان‌های دولتی کدام‌اند؟

یافته‌های پژوهش حاضر در رابطه با نقاط ضعف نشان می‌دهند که عواملی مانند کمبود بودجه، سیاست‌های جهانی (تحریم‌های اقتصادی)، نگرش نامناسب کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی، فقدان متولی نظارت بر جریان داده‌ها، حرکت نامناسب نرم افزارهای کتابخانه‌ای به سمت مدل مفهومی، فقدان مدیریت و استراتژی دیجیتال سازی منابع، عملکرد نامناسب مدیران در تخصیص بودجه، عدم نیازسنجی، کمبود نیروی انسانی

متخصص، کمبود امکانات مناسب برای توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، فقدان حفاظت و امنیت اطلاعات، نگاه به کتابخانه‌های دیجیتالی به‌عنوان یک پدیده، کمبود پهنای باند اینترنتی و ... از جمله موانع و چالش‌های مهم در ایجاد و توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی هستند. بودجه، امر مهمی در برنامه‌ریزی‌های مدیریتی سازمان‌ها به‌شمار می‌آید، به‌طوری که رشد و توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی شدیداً وابسته به سیاست‌های اقتصادی و بودجه سازمان‌ها می‌باشد. از جمله چالش‌های دیگر کتابخانه‌های دیجیتالی در سازمان‌ها، قوانین دست‌وپاگیر اداری و عملکرد مدیرانی است که بودجه مورد نیاز را صرف هزینه‌های کلان کتابخانه‌های دیجیتالی نمی‌کنند. این در حالی است که رویکرد اقتصادی مدیران و سازمان‌ها به کتابخانه‌های دیجیتالی و تخصیص بودجه‌های دولتی در سازمان‌ها در راستای ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی به ادامه حیات آن‌ها کمک می‌نماید. از سوی دیگر، طراحی سازوکارهای اقتصادی بسترهای مناسبی را برای بازاربایی اطلاعات، اقتصاد اطلاعات و فروش اطلاعات ایجاد می‌کند. پیامد رویکرد اقتصادی به کتابخانه‌های دیجیتالی منجر به دیدگاهی می‌شود که اطلاعات را به‌منزله کالایی با ارزش می‌نگرند. در نتیجه، صاحبان محتوا نسبت به تولید اطلاعات، حفظ و نگهداری محتوای منابع در کتابخانه‌های دیجیتالی بیشتر اعتماد می‌کنند. علاوه بر سیاست‌های جهانی، تحریم‌ها به‌ویژه در کشور ما چالشی است که کتابخانه‌های دیجیتالی با آن روبه‌رو هستند. لازم به نظر می‌رسد که سیاست‌گذاری‌های کلان دولتی، کتابخانه‌های دیجیتالی سازمان‌ها این چالش را مرتفع سازند. نگرش نامناسب کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی، فقدان متولی نظارت بر جریان داده‌ها، حرکت نامناسب نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای به سمت مدل‌های مفهومی، علاوه بر این، عدم نیازسنجی، فقدان مدیریت و استراتژی دیجیتال‌سازی منابع، و از طرفی، امکانات نامناسب برای توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، فقدان حفاظت و امنیت اطلاعات، نگاه به کتابخانه‌های دیجیتالی به‌عنوان یک مُد، کمبود پهنای باند اینترنتی از جمله شرایط اثرگذاری هستند که نیاز به طراحی سازوکارهایی را برای توسعه آشکار می‌سازند.

یافته‌ها در خصوص نقاط قوت سازمان‌ها از نظر مدیران در ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵. مقولات شناسایی شده در رابطه با نقاط قوت سازمان‌ها

مقولات	فراوانی
نیروی متخصص به تدریج در حال کسب دانش و مهارت کتابخانه‌های دیجیتالی هستند.	۱۱
مدیران متخصص با بینش و آگاه، به تدریج در رأس کتابخانه‌های دیجیتالی قرار می‌گیرند.	۱۱
مالکیت معنوی به تدریج مورد حمایت قرار می‌گیرد.	۱۱
تعامل با کاربران و شرکت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای	۱۱
استراتژی اولویت‌بندی دیجیتال‌سازی	۱۰
حرکت به سمت تکنولوژی روز، ارتقاء ابزارها و مدیریت	۹
بهره‌گیری مناسب از توان نیروی انسانی	۹
توسعه و حمایت از پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی	۸
برنامه‌ریزی برای ایجاد نظام یکپارچه اطلاعاتی	۳
شکل‌گیری گسترش نظام ثبتی	۳
ضرورت ایجاد پروتکل واحدی در کنسرسیوم محتوای ملی	۳
حرکت به سمت وب معنایی (وب ۳)	۳
منابع با حضور در کتابخانه‌های دیجیتالی قابلیت نگهداری درازمدت می‌یابند.	۲

به‌طور کلی، یافته‌های پژوهش در خصوص نقاط قوت سازمان‌ها از نظر مدیران نشان داد که حرکت به سمت استفاده و ارتقاء فناوری‌های روز، ارتقاء ابزارها، درک الزامات نیروی انسانی متخصص، مدیران متخصص با بینش و آگاه، ضرورت دسترسی تمام‌متن به منابع اطلاعاتی، رفع محدودیت‌های حق مؤلف، استراتژی اولویت‌بندی دیجیتال‌سازی منابع، توسعه و حمایت از پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی، ایجاد سیاست‌های مجموعه‌سازی، تعامل با کاربران، تعامل با شرکت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای، فرهنگ‌سازی در استفاده از زمان و منابع دیجیتالی، حرکت به سمت وب معنایی (وب ۳)، و حمایت دولت از کتابخانه‌های دیجیتالی، و ... از جمله نقاط قوتی هستند که در ایجاد و توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی در سازمان‌ها می‌توانند مؤثر باشند. در این میان عواملی مانند کمبود بودجه، سیاست‌های جهانی (تحریم‌های اقتصادی)، نگرش نامناسب کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی، فقدان متولی نظارت بر جریان داده‌ها، حرکت نامناسب نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای به سمت مدل

مفهومی، فقدان مدیریت و استراتژی دیجیتالی سازی منابع، عملکرد نامناسب مدیران در تخصیص بودجه، عدم نیازسنجی، کمبود نیروی انسانی متخصص، کمبود امکانات مناسب برای توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، فقدان حفاظت و امنیت اطلاعات، نگاه به کتابخانه‌های دیجیتالی به عنوان یک پدیده، کمبود پهنای باند اینترنتی از جمله موانع و چالش‌های مهم در ایجاد و توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی هستند.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

ملاحظه اهداف از ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در سازمان‌های دولتی نشان از این دارد که توجه به کاربران و نیازهای آن‌ها از اولویت ویژه‌ای برخوردار است. همین امر نشان از این دارد که مدیران سازمان‌های دولتی توجه ویژه‌ای به اهمیت و نقش کتابخانه‌های دیجیتالی در دسترسی به اطلاعات دارند و تلاش می‌کنند تا علاوه بر توجه به نیازهای کاربران، با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در کتابخانه‌ها نسبت به کاهش هزینه‌های خود و بهره‌وری در فضای کتابخانه‌ها اقدام کنند. با این وجود، برخی اهداف ایده‌آلی نیز، مانند هم‌اوردی با موتورهای جست‌وجو و یا توجه به وب معنایی نیز مطرح شده است که نشان از آینده‌نگری و نگاه ایدئالیستی مدیران به این حوزه دارد. این موضوع باید مورد توجه قرار گیرد که توقعات از کتابخانه دیجیتالی باید واقع‌گرایانه بوده و اهداف واقعی مدنظر قرار گیرند. پژوهش‌های «استادرحیمی» (۱۳۷۷)، «مهدیان» (۱۳۷۹)، «اسفندیاری مقدم و زارعی» (۱۳۸۷) نشان دادند که مدیران سازمان‌ها با صرف مدیریت بودجه، برنامه‌ریزی اقتصادی مدون، سیاست‌های بین‌المللی، حفاظت دیجیتال، درآمدزایی، بازاریابی، سازماندهی اطلاعات مانند فهرست‌نویسی منابع اینترنتی و دیجیتال، جست‌وجو و جایگاه آن در مدیریت منابع، مرور و نقش آن در مدیریت منابع، برنامه‌ریزی و توسعه مجموعه با رویکردهای آموزشی، و ایجاد سازوکارهای اقتصادی با رویکردهای توسعه و رشد کتابخانه‌های دیجیتالی قادر خواهند بود چالش‌های موجود در ایجاد کتابخانه دیجیتالی را مرتفع سازند. بنابراین، ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی پدیده مهمی است که وجود آن در سازمان‌ها می‌تواند منجر به رفع نیاز اطلاعاتی کاربران، رضایت کاربران، جذب مخاطب، رقابت با جست‌وجوگران اینترنتی (گوگل و ...)، اقتصاد اطلاعات، رشد

و توسعه فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، و اقتصادی، تعالی سازمانی، ایجاد فرهنگ استفاده از کتابخانه‌های دیجیتالی در سطح جامعه برای رفع نیاز اطلاعاتی کاربران گردد. یافته‌های پژوهش‌های مذکور نیز نشان از تنوع در اهداف سازمان‌ها در ایجاد کتابخانه دیجیتال دارد. با این وجود، موضوع پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی از جمله اهدافی است که در تمامی پژوهش‌ها به آن توجه شده است.

در راستای میزان حصول به اهداف پیش‌بینی شده نتایج، حاکی از حصول مناسب اهداف در کتابخانه‌های دیجیتالی در سازمان‌های دولتی است. البته، این یافته متکی بر ادعای مدیران بوده و مطالعه عمیقی در این پژوهش در این زمینه انجام نگرفته است. با این وجود، ملاحظه وضعیت کتابخانه‌های دیجیتالی در قبال رضایت‌مندی کاربران نشان از این دارد که هنوز فاصله زیادی در این بین وجود دارد. از طرفی نیز باید به این موضوع توجه داشت که میزان حصول به اهداف، به‌ویژه میزان رضایت‌مندی کاربران از کتابخانه‌های دیجیتالی، تنها وابسته به خود کتابخانه‌های دیجیتالی نیست و عوامل دخیل دیگری خارج از این حوزه نیز وجود دارد. به‌عنوان مثال، تأمین محتوای دیجیتالی در کتابخانه‌های دیجیتالی نیازمند تولید محتوای دیجیتالی توسط ناشران است. این در صورتی است که ناشران الکترونیکی کشور هنوز اقدام جدی به تولید محتواهای الکترونیکی نکرده‌اند (علیپور حافظی ۱۳۹۴). در این راستا، کتابخانه‌های دیجیتالی در حال حاضر، اقدام به حفظ منابع سنتی در کنار منابع دیجیتالی کرده‌اند. «ژنگ»، طی پژوهشی ضرورت ارائه خدمات جامع به‌طور سنتی به‌هنگام ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی را ارائه می‌نماید و بیان می‌دارد که استفاده کنندگان سنتی کتابخانه به‌دلیل مدارک دیجیتالی کاملاً نمی‌توانند آن‌ها را جایگزین اسناد و مدارک چاپی کنند (Zheng 2008). لذا، عملکرد کتابخانه‌های دیجیتالی در کشورهای در حال توسعه به‌طور جدی به‌دلیل عادات سنتی خواندن کاهش یافته است. بنابراین، استفاده کنندگان سنتی بدون دریافت آموزش‌های لازم قادر نخواهند بود اسناد و مدارک چاپی را جایگزین مدارک دیجیتالی نمایند. لذا، این یافته با یافته پژوهش حاضر در خصوص دیدگاه مدیران در باره ضرورت حفظ کتابخانه‌های هیبرید^۱ (دورگه) همراستا است. از طرفی، داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که سازمان‌ها در خصوص یکپارچه‌سازی اطلاعات و مدیریت جریان داده‌ها در کتابخانه‌های دیجیتالی نیز گام‌هایی

1. hybrid libraries

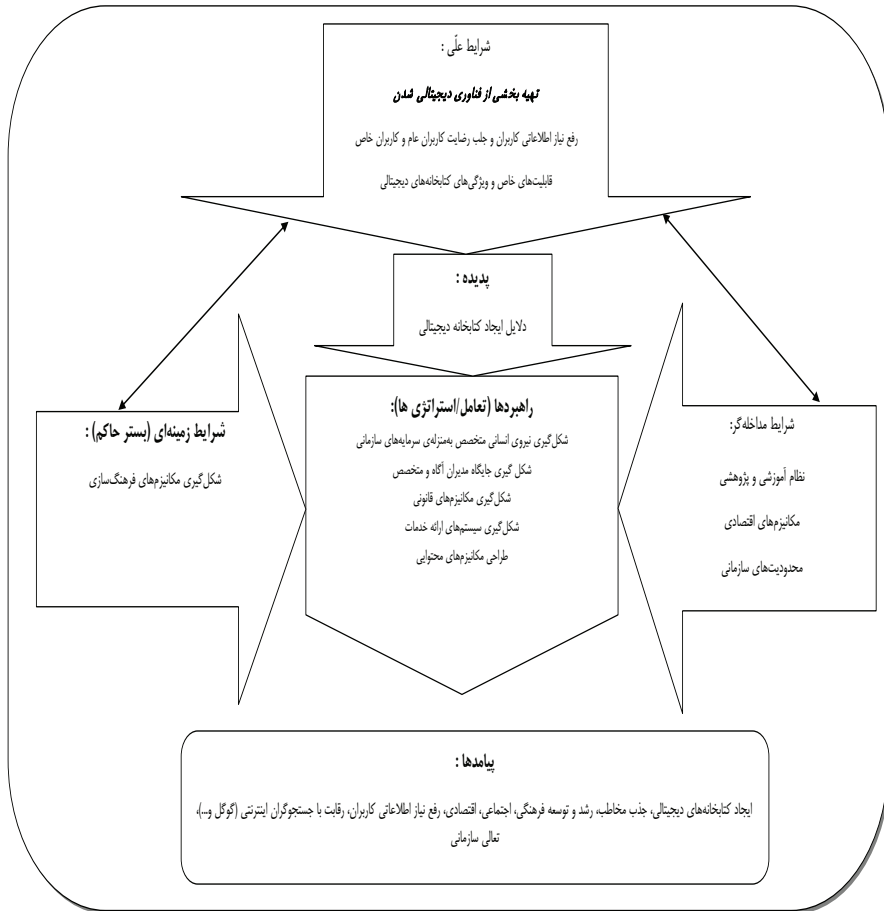
را برداشته‌اند و تا حدودی به اهداف کتابخانه‌های دیجیتالی نزدیک شده‌اند. «رکنوزمان، کانای و اوموتو» طی پژوهشی نشان دادند که سیستم یکپارچه در کتابخانه‌های دیجیتالی می‌تواند منجر به حفظ ارزش فرهنگ مبتنی بر دانش، مدیریت سرمایه‌های فکری، گسترش اشتراک دانش، نوآوری در ارائه خدمات کتابخانه‌های دیجیتالی باشد (Roknuzzaman, Kanai, and Umemoto 2009). پژوهش ذکرشده در ابعاد گسترده‌تری به اهمیت یکپارچه‌سازی اطلاعات پرداخته است و در بُعد مدیریت اطلاعات با پژوهش حاضر سازگاری دارد. یافته‌های «لگزیان، آبریزه و می» نیز نشان می‌دهد که گسترش و موفقیت کتابخانه‌های دیجیتالی بستگی به مجموعه‌ای از عوامل موفقیت در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی دارد (Lagzian, Abrizah, and Mee 2013). البته، یافته پژوهش ایشان نشان می‌دهد که هیچ پژوهشی از عوامل مؤثر در برخی از زمینه‌های حیات واقعی و فعالیت‌های کتابخانه‌های دیجیتالی به عمل نیامده است. پژوهش ذکرشده می‌تواند در بُعد مسیر طولانی تا دیجیتال‌سازی کتابخانه‌ها و ابعاد دیگر دیجیتال‌سازی منابع در یافته‌های پژوهش حاضر همسو باشد. به‌زعم مصاحبه‌شوندگان سازمان‌ها با ایجاد پروتکل‌ها و تفاهم‌نامه‌ها حق مالکیت معنوی را رعایت کرده‌اند. علاوه بر آن، مدیران کتابخانه‌های دیجیتالی مورد مطالعه بیان داشته‌اند که با به‌کارگیری نیروی انسانی متخصص، تعامل با افراد و سازمان‌های صاحب محتوا، حرکت به سمت وب معنایی (وب ۳)، ایجاد نظام ثبتي و تمایل به عضویت در کنسرسیوم محتوای ملی در حصول به هدف‌های سازمان تا حدودی موفق بوده‌اند.

نقاط ضعف شناسایی شده بر اساس دیدگاه مدیران نشان از این دارد که این نقاط ضعف بیشتر در زمینه مسائل اقتصادی به‌ویژه بودجه، مسائل اداری و ساختارهای پیچیده سازمانی، زیرساخت‌های فناورانه و مسائل مرتبط با نیروی انسانی به‌ویژه بهره‌گیری از نیروی انسانی متخصص است. در مقابل، مسائلی مانند رفع محدودیت‌های حقوق مؤلف، دیجیتال‌سازی، توسعه پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی، فرهنگ‌سازی در استفاده از منابع دیجیتالی از جمله نقاط قوت موجود در حوزه بهره‌گیری از کتابخانه‌های دیجیتالی هستند. موارد ذکرشده با پژوهش (Chowdhury 2006) همسوست. وی در پژوهش خود به ارزیابی غنی و دقیقی از کتابخانه‌های دیجیتالی برای نیازهای گروه‌های مختلف پرداخته است. روش مطرح‌شده توسط وی در این پژوهش می‌تواند ارزیابی دقیقی از میزان اطلاعات و خدمات جامع برای تمام کاربران ارائه کند و نشان دهد که تا چه حد امکانات و

عملکردهای لازم برای توابع کتابخانه به‌درستی عمل می‌کنند و تا چه حد کتابخانه‌های دیجیتالی پاسخگوی پرسش‌های متنوع کاربران است. علاوه بر آن، «نوری و شاه‌شجاعی» در پژوهشی بیان می‌دارند که محیط دیجیتال، محیطی است که همواره همهٔ جوامع اطلاعاتی به آن دسترسی دارند و کارهای صحیح و ناصحیح فراوانی در آن انجام می‌شود (۱۳۹۱). بنابراین، نتایج با پژوهش حاضر در خصوص نقاط ضعف کتابخانه‌های دیجیتالی همخوانی دارد.

۷. مدل زمینه‌ای

پژوهشگران برای تحلیل داده‌ها از روش‌های گوناگونی استفاده می‌کنند. «میلز و هابرمین» سه رویکرد عمدهٔ تفسیری، انسان‌شناسی، و پژوهش اجتماعی همکارانه را پیشنهاد کرده‌اند (Mills and Haberman 1994، نقل در سفیری ۱۳۸۸). پژوهش حاضر با رویکرد تفسیری انجام گرفت. بنابراین، رویکرد تفسیری به محقق اجازه می‌دهد که کنش اجتماعی و فعالیت انسانی را به‌عنوان یک متن و مجموعه‌ای از نمادها با معانی خاص ببیند. در این رویکرد، داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها به متن تبدیل شده و بنا بر جهت‌گیری نظری طرح پژوهش بر مبنای نظریهٔ زمینه‌ای تجزیه و تحلیل شد. بنابراین، پژوهشگران برای تحلیل‌ها از چارچوب پارادایم استفاده کردند، زیرا پارادایم ساختار مناسبی است که محقق، پدیدهٔ «هدف از ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در سازمان‌های دولتی» را در درون ساختار خاص آن (مدل پارادایم) قرار داده تا بتواند چگونگی یا وسیله‌ای را که از طریق آن یک مقوله ظاهر می‌شود، شناسایی کند (شکل ۱).

شکل ۱. مدل زمینه‌ای هدف از ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی

- اجزاء تشکیل‌دهنده پارادایم شامل شرایط علی، پدیده اصلی، راهبردها (عمل/تعامل)، پیامدها، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر (محمدپور ۱۳۸۹) هستند.
- شرایط علی در پژوهش حاضر، می‌توانند تهیه بخشی از فناوری دیجیتالی شدن، رفع نیاز اطلاعاتی کاربران و جلب رضایت کاربران عام و خاص، قابلیت‌های خاص و ویژگی‌های کتابخانه‌های دیجیتالی باشد که منجر به ایجاد کتابخانه دیجیتالی در سازمان‌ها شده است.
  - پدیده اصلی (طبقه محوری) در پژوهش حاضر، ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در سازمان‌های دولتی است.

۳. راهبردها (عمل/تعامل، کنش/کنش متقابل)، عمل/تعامل‌های راهبردی کنش‌های با منظور و عمدی هستند که برای حل یک مسئله صورت می‌گیرند و با صورت گرفتن آن پدیده (مقوله) شکل می‌گیرد (Strauss, Anselm 2011). پدیده (مقوله) مورد بررسی ما «دلایل ایجاد کتابخانه دیجیتال در سازمان‌ها» است.
۴. شرایط مداخله‌گر (دخیل)، شرایط اکثراً برخاسته از اوضاع و احوال غیرمنتظره و اتفاقی هستند که لازم است با عمل/تعامل به آن‌ها پاسخ داده شود (همان). در پژوهش حاضر شرایط مداخله‌گر نظام آموزشی و پژوهشی، مسائل اقتصادی، و محدودیت‌های سازمانی هستند.
۵. شرایط زمینه‌ای^۱ (بستر حاکم): مجموعه خاصی از شرایط (شکل‌های شرایط) هستند که در یک زمان و مکان خاص جمع می‌آیند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با عمل/تعامل‌های خود به آن‌ها پاسخ می‌دهند. شرایط زمینه‌ای منشأ در شرایط علی (و دخیل) دارند و محصول چگونگی تلاقی و تلفیق آن‌ها با یکدیگر برای شکل دادن به الگوهای مختلف با ابعاد گوناگون هستند (همان). شرایط زمینه‌ای در پژوهش حاضر «مکانیزم فرهنگ‌سازی» در سازمان‌هاست.
۶. پیامدها^۲ در پژوهش حاضر، شامل ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی، رفع نیاز اطلاعاتی کاربران، رضایت کاربران، جذب مخاطب، رقابت با جست‌وجوگران و پایگاه‌های اطلاعاتی بزرگ اینترنتی (گوگل و ...)، اقتصاد اطلاعات، رشد و توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، و تعالی سازمانی هستند.

۸. پیشنهادهای پژوهش

- ◇ با توجه به نقاط ضعف شناسایی شده در این پژوهش بر اساس دیدگاه مدیران، دولت در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه فرهنگی (به ویژه در برنامه ششم توسعه)، کتابخانه‌های دیجیتالی را مورد حمایت و توجه همه‌جانبه قرار دهد.
- ◇ سازمان‌های دولتی ایجاد و توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی را در سیاست‌ها و خط مشی‌های سازمانی در اولویت‌های سازمان قرار دهند.
- ◇ با توجه به ضعف در زیرساخت‌های فناورانه، پیشنهاد می‌شود که وزارت ارتباطات و فناوری

1. contextual conditions

2. consequence

- اطلاعات در خصوص اختصاص پهنای باند اینترنت و توسعه شبکه‌های فیبر نوری، شرایط بهتری را برای کتابخانه‌های دیجیتالی و مبادله داده‌ها فراهم نماید.
- ◇ با توجه به محدودیت‌های شدید مالی پیشنهاد می‌شود که کتابخانه‌های سنتی بودجه کتابخانه‌های دیجیتالی را به‌طور جداگانه در نظر داشته باشند و هر ساله بودجه آن را افزایش دهند.
- ◇ با توجه به مسائل موجود در زمینه حقوق مؤلف، به‌ویژه حقوق مادی، نظام قوه قضائیه کشور در خصوص حقوق مالکیت معنوی فضای دیجیتالی قوانین و احکام به‌روزتری را وضع و پی‌گیری نماید.
- ◇ با توجه به همخوان نبودن قابلیت‌ها در کتابخانه‌های دیجیتالی با نیازها و قابلیت‌های کاربران پیشنهاد می‌شود که کتابخانه‌ها در زمینه ارائه خدمات کتابخانه‌های دیجیتالی، آموزش آن را به کاربران به آسان‌ترین شکل امکان‌پذیر نمایند.
- ◇ با توجه به ضرورت تعامل کتابخانه‌های دیجیتالی با یکدیگر و نیز با سایر محیط‌های اطلاعاتی پیشنهاد می‌شود که استانداردسازی محتوای کتابخانه‌های دیجیتالی و ارزیابی کتابخانه‌های دیجیتالی در برنامه‌های اصلی متولیان کتابخانه‌های دیجیتالی قرار گیرد.

فهرست منابع

- آرمز، ویلیام‌وای. ۲۰۰۰. کتابخانه‌های دیجیتالی. ترجمه فرزانه شکوری و مهدی علیپور حافظی، آذین قاضی میرسعید، سکینه کریمی، یعقوب نوروزی. ۱۳۸۱. تهران: قو، چاپار.
- استادرحیمی، مهران. ۱۳۷۷. کتابخانه رقمی مقالات و مجلات دانشگاه امیر کبیر مبتنی بر عامل‌ها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مهندسی کامپیوتر - نرم‌افزار، دانشکده مهندسی کامپیوتر، دانشگاه صنعتی امیر کبیر.
- استراوس، آنسلم‌ال. ۱۹۹۸. مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. ترجمه ابراهیم افشار (۱۳۹۰). تهران: نشر نی.
- اسفندیاری مقدم، علیرضا، و عاطفه زارعی. ۱۳۸۷. رویکردی آموزشی به مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال. فصلنامه کتاب ۷۶ (۴): ۲۳۶-۲۲۷.
- باختر، دردانه. ۱۳۸۱. زمینه‌یابی ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران.
- بورگمن، کریستین‌ال (۲۰۰۰). از گوتنبرگ تا زیر ساخت اطلاعات: دسترسی به اطلاعات. ترجمه زاهد بیگدلی و رحیم علیجانی. ۱۳۸۷. تهران: چاپار.
- حسن‌زاده، محمد و آزاد پاک‌نژاد. ۱۳۸۸. گرین‌استون: نرم‌افزار کد منبع باز برای راه‌اندازی کتابخانه

دیجیتال. فصلنامه کتاب ۷۷ (۱): ۲۵۲-۲۳۳.

ذاکر شهرک، مینا. ۱۳۸۵. بررسی ویژگی‌های ایجاد کتابخانه بین‌المللی دیجیتالی کودکان و نوجوانان در ایران. پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان ۱۲ (۴۵ و ۴۶): ۱۹۱-۱۹۴.

دلیلی تهمی، گلرخ. ۱۳۸۱. طرح پیشنهادی برای تشکیل کتابخانه‌های علوم دریایی ایران: بررسی دیدگاه مدیران سازمان‌های دریایی نسبت به ضرورت تشکیل آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی.

رحیمی‌نژاد، زهرا. ۱۳۸۵. امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی جهت پشتیبانی از برنامه‌های آموزش از راه دور در دانشگاه پیام نور. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات.

سفیری، خدیجه. ۱۳۸۸. روش پژوهش کیفی در علوم اجتماعی. تهران: پیام پویا.

سناریونویسی در کتابخانه‌های دیجیتالی (نشست تخصصی). با حضور مهدی علیپور حافظی، سید مهدی طاهری، میترا صمیعی. <http://www.ibna.ir/fa/doc/report/231290> (دسترسی در ۱۰/۲۴/۱۳۹۴).

صمیعی، میترا. ۱۳۸۲. امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات.

علیپور حافظی، مهدی. ۱۳۹۱. کتابخانه‌های ایران در مسیر دیجیتالی شدن گام برمی‌دارند. خبرگزاری کتاب ایران. <http://www.ibna.ir/fa/doc/tolidil/146316> (دسترسی در ۱۰/۲۴/۱۳۹۴).

_____ ۱۳۹۴. امانت الکترونیکی محتوا در کتابخانه‌های دیجیتالی از دیدگاه ناشران الکترونیک ایران (طرح پژوهشی). پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران.

فدائی، اشرف و فاطمه نوشین‌فرد. ۱۳۸۷. امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در کتابخانه‌های دانشگاه علامه طباطبائی. دانش‌شناسی ۱ (۲): ۸۱-۹۶.

_____ ۱۳۸۹. بررسی دیدگاه مدیران و کتابداران دانشگاه علامه طباطبائی در مورد ایجاد کتابخانه دیجیتال. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات ۲۱ (۱): ۲۳-۴۳.

فلیک، اووه (۲۰۰۶). درآمدی بر تحقیق کیفی. ترجمه هادی جلیلی. ۱۳۸۸. تهران: نشر نی.

کوشا، کیوان. ۱۳۸۵. کتابخانه‌های دیجیتالی (رقومی). دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی. ویراسته ابراهیم افشار. تهران: انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی، جلد ۲: ۱۴۸۱-۱۴۹۱.

ماهرالنقش، بابک. ۱۳۸۵. بررسی روش‌های توسعه منابع اطلاعاتی الکترونیکی در کتابخانه‌های شهر تهران. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات ۱۷ (۲): ۸۵-۹۶.

محمداسماعیل، صدیقه. ۱۳۸۶. نقش دولت‌ها در کتابخانه دیجیتال. کتاب ماه کلیات ۱۰ (۸-۹): ۶-۷.

محمدپور، احمد. ۱۳۸۹. ضد روش: منطق و طرح در روش‌شناسی کیفی (جلد ۱). تهران: انتشارات جامعه

شناسان.

مظفرمقام، احمد. ۱۳۸۷. دیدگاه‌های مدیران کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران در مورد ایجاد کتابخانه دیجیتال. فصلنامه کتاب ۱۹ (۴): ۲۱۱-۲۲۶.

مقیم، مهدی. ۱۳۸۵. بررسی نقش کتابداران در توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی و طراحی کتابخانه مجازی در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.

موسوی، ساناز (ملائیکه). ۱۳۸۹. امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه‌های دیجیتالی در کتابخانه‌های عمومی زیر نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور مستقر در سطح شهر تهران. سایت کنسرسیوم محتوای ملی. www.icnc.ir (بازیابی در ۱۳۹۴/۲/۱۵)

مهیدیان، کاوه. ۱۳۷۹. طراحی کتابخانه رقمی دانشگاه امیرکبیر مبتنی بر عامل‌ها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کامپیوتر، نرم‌افزار، دانشگاه صنعتی امیرکبیر.

مهربان، سحر. ۱۳۸۷. طراحی کتابخانه دیجیتال شبکه ملی فناوری نانو. فصلنامه دانش شناسی ۱۰ (۳): ۱۱۰-۱۱۵.

نوروزی، یعقوب. ۱۳۹۱. کتابخانه‌های دیجیتالی: رابط کاربر. قم: دانشگاه قم.

Barth, Andreas, Michael Breu, Albert Endres, and Arnoud de Kemp 1998. *Digital Libraries in Computer Science: The MeDoc Approach*. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag.

Borgman, Christine L. 2000. Digital libraries and continue of scholarly communication. *Journal of Documentation* 56 (4): 412-430.

Chowdhury, Sudatta. 2006. Usability and impact of digital libraries: a review. *Online Information Review* 30 (6): 656-680.

Jeng, Judy. 2008. Evaluation of the New Jersey Digital Highway. *Information Technology and Libraries* 27 (4): 17-24.

Klavans, Judith L. 1996. New Center at Columbia University for Digital Library Research: Fostering Interdisciplinary Research and Bridging Cultural Clashes. *D-Lib Magazine* (March 1996). <http://www.dlib.org/dlib/march96/klavans/03klavans.html> (accessed Jan. 16, 2016).

Lagzian, Fatemeh, Abdullah Abrizah, and Chin Wee Mee. 2013. An identification of a model for digital library critical success factor. *The Electronic Library* 31 (1): 5-23.

Lesk, Michael. 1997. *Practical digital libraries, bytes and bucks*. Sanfrancisco: Morgan Kaufman.

Lougee, Wendy P., Daniel Atkins, Randall Frank, and Katherine Willis. 1996. An Overview of Digital Library Initiatives at the University of Michigan. *Journal of the Information Processing Society of Japan* 37: 848-856.

Meyyappan, N., Schubert Foo, and G. G. Chowdhury. 2004. Design and evaluation of a task-based digital library for the academic community. *Journal of Documentation* 60 (4): 449-475.

Roknuzzaman, Md., Hideaki Kanai, and Katsuhiko Umemoto. 2009. Integration of knowledge management process into digital library system: A theoretical perspective. *Library review* 58 (5): 372-386.

Schwartz, Candy. 2000. Digital libraries: an overview. *The Journal of Academic Librarianship* 96 (6): 385-395.

Witten, Ian H., and David Bainbridge. 2003. *How to build a digital library*. Amsterdam,: Elsevier Science.

مریم یزدی پور

متولد سال ۱۳۴۱، دارای مدرک کارشناسی ارشد در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات همدان است. ایشان هم‌اکنون کتابدار مرجع کتابخانه عمومی حسینیه ارشاد است. کتابخانه‌های دیجیتالی، و مرجع‌شناسی از جمله علایق پژوهشی وی است.

مهدی علیپور حافظی

متولد سال ۱۳۵۲، دارای مدرک دکتری در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران است. ایشان هم‌اکنون استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی است. کتابخانه‌های دیجیتالی، مبادله اطلاعات، امانت الکترونیکی و روش‌شناسی پژوهش در علم اطلاعات و دانش‌شناسی از جمله علایق پژوهشی وی است.

داریوش مطلبی

متولد سال ۱۳۵۱، دارای مدرک دکتری در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات است. ایشان هم‌اکنون استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام شهر ری است. مدیریت نشر، مدیریت نشریات ادواری، نشر الکترونیک، اقتصاد نشر و اقتصاد اطلاعات، کتابخانه دیجیتالی از جمله علایق پژوهشی وی است.

